

Magyar Hírmondó.

(52.)

Költ Bétsben, Karátson-Havának (Decemb.) 27-dik
napján, 1793-dik Esztendőben.

Karátsoni *Hírmondónkban*, első Újságúl
teffzük *Schlötzernek* egy új kérdését,
mellyet ez a' nagy nevü Férjfiú (*Göttin-*
gában, a' *Státusról való tudománynak*
már sok esztendöktől fogva való Tanítója,
és a' *Nagy - Britanniai Királynak*, mint
Hannoverai Német Választó - Hertzegnek,
Udvari Tanátsosa) úgy-nevezett *Stats*
Gelartheitjának tsak most közelébb ki-adott
első részében tett-fel, 's fejtett-meg. —
A' kérdés ez:

Tehet, vagy formálhat-é egy egész
Nép, Státust, az az, igazgatás alatt lévő
polgári Társaságot, Religió (Isten-hivés és
tisztelet) nélkül?

A' felelet ez:

„Leg-első próbát tesznek ebben a'
tárgyban a' mi Szomszédjaink (a' Frantziák),
mert a' mennyire ugyan én esmérem a'
Népeket: még tsak egyetlen egyet se
tudok olyat, se természeti együgyűségben
éltt, se pedig magát tökéletesített Népet,
a' melly Religió nélkül igazgattatta volna
magát. Ifzonyodom is valósággal az olyan
millió Szánküllottoktól (nadrágtalan Fran-
tziáktól), a' kik semmit se vezthetnek-el
ezen a' Világon, 's a' másokra nézve sem-

mit se reménylenek, semmitől se félnek. És az idő meg-mutatja, ha *Dupont* (ez, szóllott leges leg-elsőben a' Religió ellen, a' Nemzet-Gyűlésében) nem azt a' zabolát rántotta-é ki a' maga tüzes, és mindenfelé könnyen hajló Nemzete' szájából, melly által leheté még azt egyedül vissza-tartóztatni a' bestiálításoktól. "

Leg-újabb hadi segittségek Magyar Országról.

A' Dunán túl lévő Superintendentzia-béli Reformátusok adtak 7857 forintot. A' *Temesvári* Megyebéli nem-eggyesültt Görög Egyházi Személyek 870 for.; a' *Bánátusi* privilegiáltt Bányások 1098 for.; a' *Lötsei* privilegiáltt Kereskedők, a' *Késmárki*, és *Szomolnoki* Kereskedőkkel egygyütt, 332 for.; *Moson* - Vármegyében fekvő, 's a' *Magyar Óvári* Urádalomhoz tartozó *Lut-schen* nevü Helység, 450 for.; a' *Nagy-Kikindai* nem-eggyesültt Görög Gyülekezet 350 for.; *Petzöli* Apátúr Főtisz. *Ölbey* Úr 200 for.; *Budai Lakos Gallisch Kristóf* Úr ezer forintokat.

Leg-újabb Hadi Tudósttások.

Hertzeg *Koburgtól*. — „*Orchies*, és *Marchiennes* nevezetü Városai között Fran. Flandriának, a' mint *Coutiche* nevü Faluból *Flines* felé nyomúltak volna vizsgálódó Katonáink: öfzve - akadtak egy tsoport Frantziasággal, 's velle viadalra keltek. A' viadal után, nem találtattak egyne-

hányan a' miéink közzül. Az Ellenség' részéről 29 Ember, és két ló maradt halva a' tsata-piatzon; két lovas Katonák pedig, és egy ló el-fogattak.“

Gróf *Wurmsfert*ől. — „Dec. 14-dikén erőnek erejével el akarta ismét foglalni az Ellenség, a' *Marienthali* Erdőt; de mindennütt vissza-nyomattatott. — Dec. 16-dikán nagy tüzzel támadta-meg az Ellenség egy-néhány izben Gróf *Lichtenberg* Generálisunkat *Lembach*nál; *Gyulay* - Regimentbéli *Kempf* Oberstert, és Tsászár - Dragonyos Oberstlieut. Gr. *Klenaut*, *Schweighausennél*; *Vallis Olivier*' Reg. jebéli *Loudon* Oberstert, és Gróf *Gyulay* Oberstlieutenantot *Neuburg*nál, valamint azt a' Sereg-osztályt is, melyet most, Gen. *Hotze*' betegsége miatt, *Funk* Generális kormányoz; de semmire se mehetett, ámbár *Freschweilernél* el-foglalt légyen is immár egy darab földet, és a' *Zinsel* folyó vizen három hidakat állított-fel. — Dec. 17-dikén, megént ágyúzott az Ellenség *Schweighausennél*, de sikertelenül; és hogy ellene nyomúltak Erdődy-Hufzárjaink: meg-szaladt.

A' *Palatinatusi* Német Választó-Hertzezségnek fő Városából *Manheim*ből, Dec. 15-dikén. — „A' Prussziai Seregeknek egy réize, *Kaiserslautern* Városától, *Anweiler*, és *Bergzabern* felé indúlt, hogy az ott, és a' tájon lévő más Prusszus Sereg-osztályok nagyobb erővel lehessenek;

mivellhogy a' Frantziák újra mozognak, s készülnek fel-szabadítani *Landau* Várossokat a' Pruffziai ostrom alól.

Angliából, Dec. 7-dikén. — „Két vizsgálódó hajók olly hírrel érkeztek ma, a' *Plymouthi* ki-kötő helybe, hogy a' melly Frantzia hajós Sereg-ofztály üzöbe vétetett vala Lord *Howe* tengeri Vezérünk által: addig szaladgált, míg végre a' *Bresti* (Fr.) ki-kötő helybe vissza - vehette magát. — A' *Normandiai*, és *Britanniai* (Frantzia) partok' vizsgálására, *Flora* nevü közép-szer fegyveres hajónk küldetett-el, melly azzal a' tudósítással tért-vissza, hogy a' Rojalista vagy Királyt-kívánó Frantziák mindent elkövetnek, a' mi csak szükséges egy olly helynek foglalására, a' hová ki - szállhassanak segítségekre a' Nagy - Britanniai, és más egyesült Seregek. “ — Lord *Jerwis* Tengeri Vezérünk, tiz első nagyságú hajókkal indult a' *Portsmouthi* ki-hötő helyből, napnyúgoti India felé Nov. 26. — Nagyon készül *Gardner*' hajós Serege is, mellynek óltalma alá adatnak minden kereskedő hajók, mellyek nap-keleti Indiába szándékoznak. — A' jövő Mártzius' 4-dik napjáig szabaddá hagyatott a' külföldi gabonának N. Britanniába való bé-hordása; meg nem engedődik ellenben az említett napig, semminémü gabona' vagy liszt' nemének, úgy a' hüvelykes veteményeknek, és kétfzer sültt kenyérnek (*Zwiebacknak*) N. Britanniából való ki-hordása.

Dec. első napján 3 Frantzia Spionok fogattak - el Londonban, és minekutánna hofzasan ki - kérdeztettek volna: ismét árestomba vitettek.

A Florentziai Olasz Újságból: —
 „*Livornói* ki - kötő helyünkbe olly hírt hoztak némelly hajók a' *Touloni* ki-kötő helyből, hogy Nov. 28-dikán két felől rontottak-ki az egyesültt Seregek *Toulon* Városából a' Republikánus Frantziák ellen, kiket elsőben ugyan vissza-nyomtak, hanem hogy ágyúzni kezdett az Ellenség a' maga sántzaiból, 's öfzve-kaptsoltt erővel állott ellenek az egyesültt Seregeknek: akkor kéntelenítették ezek veszteséggel térni-vissza a' Városba. — Nov. 30-dikán még sokkal nagyobb verekedés vólt, a' midőn Ánglus Generális *Ohara* (a' ki *Gibráltár*-ból jött *Toulon*ba, 's *Kommendáns*sává lett az ottani Örizetnek) egy részével Vitézeinek el-vett vala egy fran.sántzot; hanem tsak hamar azután nagy számú Ellenségtől borítottván - el, sebet kapott.

A' Frantziák' vesztesége reá ment mintegy ezerre, az egyesültt Seregké pedig mintegy három százra.“

(Ezen történetekről újabb tudósítások is érkeztek már *Bétsbe*, némelly külső Hatalmasságoknak itt lévő Követjeikhez. Ezek a' tudósítások, az egyesültt Seregek-ből el-esett és el-fogatott Katonák' számáról

azt írják, hogy közel jár az az öt százhoz; az Ellenség' kárát pedig többre teszik 3 ezernél.)

A' Frantzia Nemzeti Gyűlésnek 29-dik Novemberi Ülésében, különbkülönbféle hadi tudósítások olvastattak-fel. A' napkeleti Pireneus hegyek mellől *Ferrand* Gen. jelentette, hogy a' Fran. Közöns. Társaság' Katonái ollyatén völgyet — *Val-Carlos* nevezetűt — vettek - el a' Spanyoloktól, mellyből 2--3 ezer mázsa gabonát bé lehet venni. — Az Olasz Országai Frantzia Sereg-nél egy Osztályt vezérlő *Charette* Gener. azt írta, hogy ő sok tanyázó helyeket elvett a' Pedemontziumiaktól.

Frantzia Ország.

Rabaud S. Etienne, a' melly nap elfogatott (t.i. Dec. 5-dikén); ugyan az nap, délutáni 3 órakor ki is szententziáztatott a' Revolutzionáris Törvény - szék által. Nyugodt elmével hallotta, ez a' nagy tudománnyal bírtt Férjfiú (néhai *Nismesi* Református Predikátor, 's Tagja az első, és a' mostani N. Gy. nek is) a' halálos szententziát, és így szollott: „Melly nagy szententse, olly időben halni meg, mellyben *nints többé szabadság!* Két órával ez után, véget vetett a' gillotin, *Rabaud S, Etienne* életének.

Véget vetett Dec. 7-dikén ama híres *Dubarry* Grófné életének is, a' ki még 16-dik Lajos' Országglása előtt, lett vala, egy

Frizér' Mètreffzébölleg első Mètreffzé. Midőn ki mondatott reá a' szententzia: kérte a' Birákat, hogy halasztnák a' szententzia végre hajtatását két órákig, melly idő alatt nyomos dolgokat fogna ő fel-fedezni. Tellesítettvén ebbéli kérése, beszéllgetni kezdett a' Birákkal: de sokszor elfogódott a' szíve. Ugy el vólt már gyengülve, midőn vitetett a' gillotin felé: hogy nem ülhetett vólna, ha a' Hohér szüntelen nem tartotta vólna. A' gillotinnál meg-elevenebbedett, 's nagy kiáltással kért grátziát: de haszontalan. Azzal vádoltatott, hogy levelezett a' ki költözött Frantziákkal, 's pénzrel is segítette azokat.

Robespierre, nagyon keresi kedveket a' Szánkülottoknak, mivelhogy azoknak nevekben mindenhatóskodik: de még is fél, hogy talán nintsen egésszen kedvekben azoknak. Bizonyosága ennek az a' beszédje is, mellyet tartott a' Jákobinusoknak 28-dik Novemberi Ülésekben. „El akarták — úgymond — hitetni veletek, hogy megtsalt benneteket, a' Közjóra ügyelő Deputátzió, rágalmazták elöttetek ennek Tagjait (kik közzül való t. i. maga is *Robespierre*) De én már meg-mondtam, hogy ha nem tettez néktek a' Közjóra ügyelő Deputátzió: álljatok helyünkbe; öröme által engedjük mi néktek, a' mi helyünket. Meg látjuk: mint fogjátok Ti vinni az Igazgatás' Kormányát; mint fogtok segíteni

a' belső szükségeken; mint 's a' t. — Kedvességet talált ezekben a' beszéde *Robespierrenek*: hanem némelly *Jakobinisták*, tsak ugyan ki keltek az említett Deputátziónak egy nevezetes Tagja — *Barrere* — ellen; 's kárhóztatták annak gyávaságát. Ezeknek, így felelt *Robespierre*: „Itt nincs most kérdés, *Barrerenek* vádolásáról; ha az kerülne fel: én annak meg hányására más módot kívánnék, mellynek alkalmatosságával idegen fognék én maradni“ — *Dantonról*, így szólott *Robespierre*, a' *Jakobinusoknak* 3-dik Dec. Ülésekben: „Mindég úgy találtam, és most is úgy hiszem; hogy *Danton* nem lehet *Hazaáruló*.”

Dec. 4-dikén egy Apológiát (Mentő-Irást) olvasott-fel a' Nemzet-Gyűlésében *Robespierre*, melly, más Nemzetekhez vagyon, intézve azon religióbéli változások eránt, mellyek történtek Fr. Országban. Azt végezte a' N. Gy. hogy a' *Robespierre* által fel tett Mentő-Irás minden nyelvekre által fordíttasson, és ki nyomtattasson.

* * * * *

Horváth Országból (Károlyvárról) Dec. 10-dikén. „Határ - széleinknek, a' Sifztóvi Kötés szerént való el-intézésében dolgozott Kir. Kommisszió, ma érkezett ide.

Az új Lengyel Konstitúzió, meg-hagyta a' választás által való Király - tétel módját.

Egy árkus Tóldalékkal.

T Ó L D A L É K

A' Magyar Hirmondónak, Dec. 27-dik napján, 1793-ban költt fél árkusához.

Tudományi Dolgok.

Fülek - Püspökiben, Nógrád Vármegyében, Növ. 1 ső napján. Nem tudgya, a' ki a' régi Historiákban nem jártas, hogy hajdán nevezetes volt Fülek kettős Vára, 's Városa: Ki tetszik ez tsak abból is, hogy mindenkör méltónak íteltetett arra, hogy érette sok Keresztény vér ontassék. Nagyobbitya annak ditsőségét az is, hogy minekutánna azt 1593-dik esztendőben a' Töröktől meg vettük volna, sírva, 's keseregve mondotta a' Tsalmás: most, úgy mond, KisBuda Várát el vesztettük: Virágzott azután is sok ideig az említett Vár, de 1682-dik esztendőtől fogva, midőn az ismét a' Török kezére jutott, 's azt fel rablotta, és el rontotta volna, már most tsak egy halom-kő 's némelly erős bástyák látnak benne. 1753-dik esztendőben, Augustusnak 2 dik napján újra is tapasztalta ezen hely az időnek mostohaságát: mert egy szakátsnak gondatlansága miatt, tűz támadt a' Város közepén, és azt egészen hamuvá tette. Meg égett akkor az a' nevezetes Templom Tornyostól együtt, mellyet ama halhatatlan emlékezetű Gróf Kohári-István Szerafikus Sz. Ferentz Szerzetének építtetett. Mindjárt akkor meg sindelyeztetett a' Templom, és felékesíttetett; de a' torony romlott állapotjában hagyatott, mellytől félni lehetett, ne talán

M m m

düljön, 's kárt tegyen mind a' Templomban, mind pedig a' Conventben. Ezen félelemtől meg mentett bennünket az említett Szerafikus Sz. Ferentz Szerzetének rendes Gvardiánnya Kardos György érdemes Hazánkfia, ki sok törekedései után fel építtette azt az idén, és meg bádogoztatta. Aldja már most Fülek Városa ezen jó Papot; mert neki köszönheti, hogy ezen régi Város megént ujjulni kezd.

* * *

Jenában jön ki 1784-dik esztendő-től fogva *Allgemeine Litteratur Zeitung* név alatt egy, mindennap egy 's több árkusokból álló Újság, mellyben az ujjabb Német, Deák, Frantzia, Anglus, Olasz, 's a' t. Könyvek meg - vizsgáltnak, 's érdemek szerént meg ditsértetnek, vagy meg gyaláztatnak. Ezen folyó esztendőnek első két hónapjaiban ki - bocsátott Újság árkusokban nagyon magasztaltatnak a' következendő Könyvek, mellyeket egy Érdemes Pap Úr szemelt ki belőle:

A' Theologiából.

Euthymü Zigabeni Commentarius in quatuor Evangelia graece, et latine ad fidem duorum codicum membranaceorum; vertit I. Hentenius, recensuit et animadversiones addidit Ch. Fr. Mathaei Coll. Russ. Assessor, et Aca. Wittemb. Prae. Liter. Prof. Tom. I. II. III. Lipsiae 1792. Ezen kiadásban a' Görög textus eredeti két moskai kéz-írásból vétetődött; mind a' két ezen kéz-írások Euthymius Zigabenus (Zigabonus) Konstantinápolyi Baráttal egy idősek; élt pedig meg nevezett Euthymius még 1118-dik esztendőben, mellyben Alexius Comnenus N. Ts. ki ötet nagyra be-tsülte, meg - halálazott. Ezen fordítás szerént

sok vetélkedés alatt lévő kérdések ki-villágo-sittatnak.

Aloys Sandbüchlers Abhandlungen über die zweckmassigen Mittel, den hebraischen, und griechischen Grundtext dem Worfinne nach richtig zu verstehen. 604 old. 8 ritb. Saltz-burg.

A' Törvények Tudományából.

Entwurf eines Gesetzbuchs in Criminalsachen. 1792. 219. S. und 12. T. S. und Inhalts-anzeige 8 rétb. Frankfurt, und Leipzig. Ugy vétetik ezen munka, mint egy ága azon kö-szorúnak, egy próbája azon reinénységnek, mellyet szerzett magának egész N. Ország előtt annak szerzője G. Dalhberg.

Über die öffentliche Vollstreckung der peinlichen Strafen von D. Josias L. Er. Pütt-man. Ord. Leh. der Rechte 1792. 96 old. Leipzig.

Az Orvosi Tudományokból.

Museum der Heilkunde, herausgegeben von der Helwetischen Gesellschaft correspondi-render Aertzte, und Wundärtzte. I. Band. Vorbericht 56 old. 402 old. 8-ad rétb. 1792. Zürich. Ha ez a' Helvetusoktól ki-telik, miért nem a' Magyaroktól? Olvasván egyéb szerentsés próbájokat, a' Közönséget is nagyobb bizodalomra köteleznék.

Vermischte Chirurgische prachtische Cau-telen für angehende Praktiker der Wundarz-neykunst von I. Ch. Jäger. II. Band 1789. 226 old. 8-ad rétb. Frankfurt. Ezen munka bőv tudománybéli foglalatyáért igen ajánltatik.

D. Chri. G. Selle — medicina Clinica, oder Handbuch der medicinischen Praxis. Sechste verbesserte Auflage 1793. 632 old. 8-ad rétb. Berlin.

Maximilian Stoll — Heilungsmethode in dem practischen Krankenhause zu Wien. Übersetzt, und mit practischen Zusätzen begleitet von G. Leberecht Fabri, II-te durchgehends verbesserte Auflage 789. old. 1792. Breslau.

A' Természet' Históriajából.

Tableau encyclopédique, méthodique de trois règnes de la Nature. Botanique. Première Livraison. 325 old. 1—200 Tábla 4-ed rétb. Paris.

Grundriß der Kräuterkunde zu Vorlesungen entworfen von C. L. Willdenow M. D. mit VIII Kupfertafeln, und einer Farben Tabelle. 1792. 486 old. 8 ad rétb. Berlin.

Naturgeschichte für alle Stände, vorzüglich für diejenigen, welche mit der Kenntniß der Naturkörper die Anwendung, und den Nutzen zuverbinden suchen. von M. F. G. Leonhárdi. I. Band. Materialreich. II. Band. Pflanzenreich 1791.—792. nagy 8-ad rétb. Leipzig.

Versuch einer Naturgeschichte von Livland. Entworfen von I. B. Fischer, zwote vermehrte, und verbesserte Auflage mit Kupfern 1791. 8-ad rétb. 826 old. Königsberg.

Hora Conchinchinensis sistens plantas in regno Conchinchina nascentes, labore, et studio Joan. de Lourciro. Denuo in Germania edita cum notis C. L. Willdenow Tom. I. 432 old. Tom. II. 433 old.—882. 793. 8 ad rétb. Berlin.

Neuer Raupenkalender, oder Beschreibungen aller bis jetzt bekannten Europäischen Rau-

pen mit ihrer Verwandlung, wie solche alle Monate erscheinen. von Ch. Schwartz I. und II. Abtheilung 798. old. med. 8. rétb. mit einer Kupfertafel 1791. Nürnberg.

A' Filosofiai Tudományokból.

Beyträge zur Beförderung der Menschenkenntniß besonders in Rückficht urfrer moralischen Natur. Herausgegeben von C. Fr. Pockels II. Darab.

Grundriß der allgemeinen Logik, und Kritische Anfangsgründe der allgemeinen Metaphysick von L. H. Jacob D. und Prof. der Philos. in Halle II-te gänzlich umgearbeitete Auflage 1791. 538 old. 8. rétb. Halle.

Astronomisches Jahrbuch für das Jahr 1795 berechnet, und herausgegeben von E. Bode A. und M. S. d. Aka. mit 2 Kupfertaf. 256 old. 8. rétb. Berlin.

A' Historiából.

Unser Jahrhundert, oder Darstellung der interessantesten Merkwürdigkeiten, und Begebenheiten, und der größten Männer desselben. Ein Handbuch der neueren Geschichte von B. H. Stöver I. Th. 1791. I. Alph. 5 B. Altona. Foglaltatnak benne: A' hadi dolgok eránt, Nagy éfzaki hadakozás. Orosz, Svéd Had. Skótziai zendülés. Pugatschew pártütése. Orosz Országí Királyi Szék revolutziója, főképp III. Péter Ts. le-tétele a' Kormányfők-ből. Nagy Linné, és Franklin Tudósoknak életek. Némelly documentumok.

I. C. Gatterers Versuch einer al'gemeiner Weltgeschichte, bis zur Entdeckung Amerikens. 1792. 861. und XI. Inhalts S. 8-ad rétb. Göttingen.

Geschichte der Schifartskunde bey den vornehmsten Völckern des Alterthums. von I. I. Berghaus 1792. I. Band 632. XXXVIII. Vorr. S. Leipzig.

Allgemeine Geschichte der Jesuiten, von dem Urspruge ihres Ordens bis auf gegenwärtige Zeiten. Herausgegeben von P. P. Wolf. IV Bände 1792. Zürich.

U t a z á s o k.

Magazin von merkwürdigen neuen Reisebeschreibungen. aus fremden Sprachen übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen begleitet. Mit Kupfern, und Landcharten. 1-ter—8 ter Band. Berlin von 1790—1792. Ezen tárházban foglaltatnak e' következendő jelesebb utazások. Reisen nach, und von Neu-süd Wallis; W. Franklin Reisen nach Persien. Le Vaillants Reisen ins Innere von Afrika. Benyovszky Reisen durch Sibirien, und Kamtsatka über Japan, und China nach Europa. Ferners Sauveboeuf Reisen in der Turkey, Persien, Arabien; John. Withe Reise nach neu-süd Wallis; Anburnys Reisen im Inneren Amerika; Brissots Reisen durch die vereinigten Staaten von Nordamerika. Rochon Beschreibung von der Insel Madagaskar, und Nachrichten von Cochinchina. Lempriere Reise von Gibraltar nach Maroko.

Neue Beyträge zur Völker, und Länderkunde. Herausgegeben von M. E. Sprengel, und G. Forster V.—X. Theil. Leipzig.

Geschichte der merkwürdigsten Reisen, welche seit dem zwölften Jahrhundert zu Wasser, zu Land unternommen worden sind. von T. Fr. Ehrmann, Frankfurt a M. II.—V Band. Egynek az árra 1 for. 25 kr, terjedni fog 36 darabokra.

Skizzen über Rußland von I. I. Bellerman, 1792. 5. Bog. 8-vo Strasburg. Az orosz nemzetiségűk 's szokásokról sok nevezetes dolog vagyon benne.

A Geográfiából.

Atlas Encyclopédique contenant la Géographie ancienne, et quelques Cartes sur la Géographie du moyen age, la Géographie moderne, et les Cartes relatives à la Géographie physique par M. Bonnet et M. Desmarest 1787 — 88 Paris 165. S. Pars II. 110 S. — 140 Map. pákkal.

Géographie der Griechen, und Römer. Germania, Rhätia, Noricum, Pannonia. Bearbeitet von M. Konrad Mannert III. Th. mit 2 Karten 1792 776 S. 8-vo Nürnberg.

Des Herrn Cangnom Chauffier Erdbeschreibung von Frankreich nach der neuen Eintheilung in 83 Departements, übersetzt, und vermehrt von H. W. Rottermund 1792 240 S. in 8vo Hamburg.

A nevelést tárgyazó Irások közzül.

Anleitung zu Gesprächen über die Religion mit Unmündigen. von M. I. C. P. G. Liebe 1792. 8-vo Weiffenfels.

Periodisch synchronistische Tabellen über die alte, und mittlere Geschichte von England, und über die neue und neueste Geschichte aller Europäischen Reiche, zum Gebrauch für die Jugend, von W. Pr. Gerken 1791. fol. Hamburg und Gotha.

Facilis institutio ad Latinos auctores legendos, atque etiam ad latine loquendum et scribendum ope idoneae copiae vocabulorum, quae in brevibus sententiis, et ad rerum vitae

communis notitiam pertinentibus, et succincta Orbis descriptione poetica continentur. Proposuit L. H. Teucherus 1791. 6 B. m 8-vo Leipzig.

Lehren der Rechenkunst zum Gebrauch der Schulen, der Handlung, und des gesellschaftlichen Lebens. Von I. I. Girtaner. I. Th. 1790. 316 S. II. Th. 1791. 303 S. 8-vo St. Gallen.

A' Gazdálkodásról való tudományokból.

Journal für die Gärtnerey, welches eigene Abhandlungen, Auszüge, und Urtheile der neuesten Schriften enthält 16—22 Stück Stuttgart.

Erste Grundsätze der Wiesenwirthschaft, des Futterbaues, der Wiesenpolizey, und des Wiesenrechts, entworfen von D. C. G. Rössig Prof. 792 125 S. XXII. Vorerinne. 8-vo Leipzig.

A' Philologiából.

Erklärende Anmerkungen zum Homer von I. Hr. I. Köppen 337 S. V Band 8-vo 1792. Hannover.

M. T. Ciceronis Cato M. et Laelius, seu de Senectute, et Amicitia dialogi et paradoxa. Perpetua annotatione, et excursu illustravit I. Chr. Fr. Wetzel: 1792. 292. et XXVIII S. gr. 8-vo Liegnitz.

Az Aesthetikából.

Hesyoda Askreycyka Dziela dochowane wszystkie. To iest I Trogenia. II. Tarcza Herkulesa. III. Roboty i Dnie z Greckiego Przekladania Jacka Przybylskiego. 1790. 122 S. 8-vo Krakau. Ezen munkás Hazafinak példa nélkül való iparkodása különös emlékezzettel magasztaltatik, mint a' ki ezen jelen-

lévő Hesiodus munkájin kívül két esztendőnk le-folyása alatt Homerus' Batrachomyomachiaját, Illias első Könyvét, Popénak a' Kritikáról írt Költeményét; Camaenus Lusiadé-jét, Milton' el-vezített, 's vissza nyertt Paraditso-mát Lengyel nyelvre által tette ditséretes tökéletességgel. Ezekén kívül még sajtót várnak: Homerus' mind a' két Epopejának, 's Kallimakus Énekének fordítási. Kivánnék minden Nemzeteknek illy munkás Hazafit; Hazámnak leg inkább.

Könnyű, és kellemetes folyásáért ditséretett érdemlett e munka: P' Odifsea di Omero. Transportata in ottava rima da Monsignor Bali' Gregorio Redi Aretino Tom. I. 227. S. Tom. II. 146 8-vo Turin.

Remek munkának találhatik ezen vig játék. Herbstag, ein Lustspiel in fünf Aufzügen von A. W. Iffland 1792. 228. S. 8-vo Leipzig. — Meg adatik az érdem e' Következendőnek is: Frauenstand, ein Lustspiel in 5 Aufzügen von A. W. Iffland 1792. 302 S. 8-vo Leipzig.

Le Vieillard, et ses trois filles, piece en trois acte en Prose. par M. Mercier. 1792. 8-vo Paris. — Nouveaux Contes moraux par M. Marmontel 1792. Lüttich 8-vo. — Nouvelles Nouvelles par M. de Florian. 1792. Paris 8-vo. — Die Gewalt der Liebe in Erzählungen von A. Lafontaine. II. Theil (eredeti irás) 1792 8 vo Berlin. — Erzählungen von Karl Stille. 1792. 306. S. 8 vo Riga, uud Leipzig, Ditséretes munkák. A' két utolsó leg-inkább magasztaltatik.

A' Hadi Tudományból.

Traité complet de fortification. Ouvrage utile aux jeunes militaires, et mis á la portée

de tout le monde. Premiere Par. dela fortification de Places de Guerre Par M** Capitain au Corps royal du Génie 1792. 493 S. 8-vo 37 Plans. Paris.

L'arte de lever les plans de tout ce , qui a rapport à la Guerre, et à l'Architecture Civile, et Champêtre. Par M. Dupain de Montesson Capitain. III. vermehrte Auflage 1792. 272 S. 8-vo 6 Plans. Paris.

Elegyes Irások.

Entwurf zu einem Gesundheits Katechismus zum Gebrauche der Schulen, vermehrte Auflage von Faust 1792. 48 S. in 8-vo.

An essai Philosophical and medical , concerning modern Cloathing by Walter Vaughan. 1792. 114 S. 8-vo London. Ezen munkában, a' Tudós Anglus a' mostani ruházatokról hoz ítéletet. Azt mondja , hogy a' ruházatokból következni szokott károk ezen két dologból erednek: vagy a' ruha szabásából, és alkalmaztatásából, vagy midőn a' ruha ártalmas matériából készítettik. Igen ártalmas dolognak tartja azt, hogy a' kisdetek kínos pólák közzé szorongattatnak. Közönségesen minden szoros ruhákat ártalmasnak tart, ugymint: a' vállat, a' felves mellyre valót, kabátot (dolmányt, mentét) bőr nadrágot, szoros sipkát, övet, nyakravalót. Hogy tehát a' ruhák egészségünket fenn tartásuk, szükség, hogy azok a' tagoknak szabad hajlásait semmiben meg ne akadályoztassák, a' testet a' maga melegségében meg tartásuk, se önnön párádzása, se pedig a' test párádzása által ártalmasokká ne váljanak. Erre nézve leg egészségesebb ruhának tartja azokat, mellyek gvapju, vagy akár mi más ször matériájából készültek; mert azok

a' testet leg jobban meg tartják természeti mérséklett állapotjában. Szükség volna, azt mondja, általában szőrös ruhát (flanel) a' testen viselni, melly egészségesebb volna akármelly szép len, vagy kenderből készültt gyólt ruhánál, minthogy az olyan flanel a' test gőzölését vizzé, vagy izzadássá nem változtatja. Thomson, a' leg melegebb tartományokban is ilyen flanel ruhákat viselt felöl a' testén. Mi csak azért félünk tőle, mert talám dörgölné a' testet: de arra is nem nehéz volna szokni.

Menschenlehre für den Weltbürger, und den Staatsmann von I. L. Gofch I. Band 1789. 296 S. 8-vo Kopenhagen.

Der vernünftige Dorffarrer. Geschichte wie sie ist, wie sie durchgehends seyn sollte. Lesebuch für Landes geistliche, und Bauern mit Kupfern 1791. 336 S. in 8vo Zürich.

Livre elementaire pour apprendre aux Enfans les elements de la Langue Française, par M. I. L. Hammer 1792. 263 S. 8-vo Nürnberg.

Debreczenben,^{*} Decemb. 9-dikén. Az elmúlt 1790 dik esztendőben, Mariziusnak elején, 30 aranyak tétettek vala fel jutalomúl a' meg-fejtésre, a' Magyar Hirmondó érdemes Iroji által ezen három kérdéseknek megfejtésére, úgymint:

1) Kérdés: mitsoda ereje vagyon az anyai nyelvnek, a' Nemzet' természeti tulajdonságának (nationalis character) fen-tartására?

2) Mennyire segíti a' Nemzet' valóságos boldogulását, az Anyai Nyelv gyarapodása; és ellenben mennyire hátráltatja azt valamely idegenért való el-mellözése?

3) Mennyire szükséges a' Magyar Nemzetnek a' Deák Nyelvnek tudása?

Ezen három kérdéseknek meg fejtéséhez, Máramarosban, nevezetesen Szigeten, Tiszteletes Tudós Gáti István Uram mert fogni, ő törte meg a' jeget, és írt egy könyvetskét, melly egy más irással egygyütt ilyen titulus alatt jött világ elejbe: *Magyar Nyelvnek, a' Magyar Hazában való szükséges voltát tárgyazó Hazafiúi elmélkedések. Bétsben Hummel Dávidnál 1790.* Ebben a' könyvetskében, mellyszép okoskodások, és melly értelmes's fontos meg fejtései vannak a' fenn említett hármás kérdéseknek? kiki a' ki ezen könyvetskét látta, meg ítélheti. Ezen Tiszteletes, és tudós Hazafi, írt még egy más könyvetskét is illy titulus alatt: *Második Jósef, a' Máramarosi éhségben*, mellyben az 1785-dik esztendőben kezdődött, és 1787-ben végződött Máramarosi éhségnek történetes meg-írásában, a' második nagy Jósef' kegyel mességét, háládatosan emlegeti, az éhségből ki szabadított Vármegyének képében, *Gáti István* 1792 dik esztendőben, Versekben, magyarátl. — Az egész munkának summás előadása ez: Czibele, az az, a' föld úgy adódik itt elő, mint a' melly régen haragszik Máramarosra; azért hogy a' földet nem mivelik, úgy mint kellene; hanem tsak Aknai munkára feküsznek. Ugyan azért most akarta, a' gabonának el vesztésével, Máramarost meg ostorozván, arra venni, hogy ezután jobban miveljék a' földet, melly ostonak egész művöltában lehető meg-értésére elő-adatik az *Első Énekben*: Máramarosnak eredete, szaporodása, régi állapotja, lakosai, 's életek' módja; *A másodikban*: Czibélének Máramarosra való titkos készüllete, az utak' sokszori meg-gátlásában, az Országak az éhséget

éppen meg-előzött időben való, mind polgári mind erköltsi, mind gazdaságbeli állapota. Az életnek el-fogyása, a' Nép' szívének el-esése, költözése, megyénk Tiszteinek Ungvárhoz való folyamodások, Ungvárnak ebben való maga viselete; *A' Harmadikban*: A' következendőkről, 's azok közt a' Máramarost követő éhséget is ki jelentő álom látása Jósefnek; *A' negyedikben*: Máramarosnak, egyenesen Jósefhez tett követtsége, a' segedelem kérés eránt, ezen való meg háborodása Jósefnek, és Splényinek ki rendelése; *Az ötödikben*: A' Splényi le-jövele, és az éhség' dolgában tett munkája; *A' hatodikban*: Elő-adja, Pogány Lajos, 's Splényi' kérdésére Máramarosnak régi boldogságát, az éhség' előjáró postáit, bé következését, 's a' Nép' nyomorúságát; *A' hetedikben*: Fel-megyén Splényi a' hegyekre maga, hogy meg lássa az éhséget: a' segítés eránt rendelések tételnek; úgy a' munkák' 's élet' vásárlások eránt. Splényi vissza fordúl Bétsbe; *A' nyolczadikban*: Szaplontzai bé hajtja a' Vásárlott életet, ennek rendi leiratik; *A' kilentzedikben*: az életek meg osztatnak minden felé; a' munkák megindulnak; a' Nép' kenyérre kap; az idő ki nyílik, vetni való magok osztogattatnak, a' betegségek is le tsendesítettnek, 's az éhség' elmulik: de mindenek ben Cibelének sok praktikái voltak.

Az exemplárok találtatnak Debreczenben Kántor T. Kisari András Uramnál, minden exemplár áll 17 árkusból 8-ad részben, egynek az árra 25 1/2 kr. találtatnak Máramarosban is a' Szerző Úrnál.

Komáromban ilyen tizimű Könyv jött ki ebben az ezteendőben:

Gyermekeknek, és Iffiaknak Imádságos, és Énekes Könyve, mellyet az ő számokra készített *Perlaki* Dávid Evang. Fő Esperest. Ezen Tudós Hazafi írta a' következő tiziműt is: Új betűző, és olvasó Könyv, mellyet a' Magyar alsóbb Oskolák' számára készített P. E. S.

F o g l a l a t j a.

I. Szakasz. 1) Az A. b. c. mindennémű formában. 2) A' betűk' természeti - származások. 3) A' magán-hangzó (vagy szólló) betűk. 4) Egy, két, három szó-tagból (syllabából) álló szók, mellyek' külömbb külömbféle öszve-rakással, mind a' köz életből vétet-tenek. 5) Embereknek, Országoknak, Városok', folyóknak' s a' t. nevezetjek. 6) A' megkülömböztető jelek (comma, colon 's a' t.) 7. Az olvasásnak első gyakorlása, felosztott szó-tagokkal. 8) Az apró és öregebb számok.

II. Szakasz. *Olvasás gyakorlása.* 1) Az embernek nevezetesbb részeiről. 2) Az egészségnek meg-tartásáról. 3) Életünk' el-tartására szükséges dolgokról. 4) Véletlen megholtaknak liető segítségekről. 5) Az éltető állatokról. 6) Az élő-állatokról. 7) A' Plántákról és fákról. 8) A' Földről, és földiek-ről. 9) A' napról, holdról, és tsillagokról. 10) Az időről. 11) A' föld' (és kivált Magyar Hazánk') le-írása, és Polgári rövid Históriaja. 12) A' Vallás' históriaja. 13) A' kereszt. erköltsi-tudomány. 14) A' számalásról. 15) Rövid elmélkedések. —

Az egész Könyvetske négy árkusból foglal-
állani.

* * *

Most jött ki Győrben a' sajtó alól egy igen hasznos könyv 8-ad részben, illy. nevezet alatt: *A' Római, és Magyar Nemzeti Kátekizmusokból ki-szedett Keresztény tudomány, melyet a' tudatlan köz Népnek oktatására Prédikáció formában az esztendőnek minden Vasárnapra el-osztott, és közönségesse tett egy Györi Püspökségbéli Egyházi Pap.* — Nem szükség ezt a' munkát sok szóval ajánlani; a' nélkül is kiki által látja, hogy a' lelki Pásztorok ezzel élván az ő terhes Tifztségekben sokkal könnyebben, és hasznosabban el-járhatnak. A' kinek tetszeni fog ezen könyvet meg venni, meg találhatja Győrben Streibig József Királyi Könyvnyomtatónál, Egerben a' Püspöki Typográfia' Igazgatójánál Gyalokai Ignátnál, Fejérváron Lang Agoston Könyvkötőnél, Pesten Lindauer Könyvárosnál, Pétsen Wajdinger Márton könyvkötőnél, Posonban Schweiger Könyvárosnál; Szombathelyen Zsöldos István Könyvkötőnél: Veszprémben a' Györi filialis Typográfiában. Az ára 1 for. 30 kr.

* * *

Ama' halhatatlan érdemű *Szélesi* Pálnak, a' *Nagy-Körösi* Gyülekezetnek leg-hiresebb Lelki Tanítójának egy heti könyörgései találtnak Pesten, a' *Nagy-Körösi* Háznál *Szalai* Pálnál. A' nyomtató papiroson lévő munkának ára 25 kr. az író papiroson lévőnek pedig 40 kr. Mellyre nézve minden vallást ízeretők, a' kiknek e' munka tetszik a' meghatározott helyen jelentsék magokat.

* * *

Neue Beweise der Verwandtschaft der Ungarn mit den Lappländern, wider neue Angriffe der Szeinovitsischen Abhandlung. Zusam-

mengetragen von I. Hager. Wien 1793. 84
40 kr.

* * *

Ama' nagy emlékezetü Férjfiúnak Bossuet Jakabnak, a' ki Kondomi Püspök és a' Felséges Frantzia Korona - Hertzegnek néhai Tanítója vala, és a' kinek az ő Böltsességgel tellyes hagyományiért Frantzia - Ország mind örökre adós maradni - fog, halhatatlan munkái közül azon arany - betűkre érdemes Darab, mellyet az el - szakadt Hit - béli Eggyességnek boldog vissza - szerzésére nézve Frantzia nyelven ír; és minden sziv - érdeklő fulánk nélkül rövid korlátba foglal vala hajdant, és mellyet Bogyaj Mihály Kosdi Plébanos Magyarra fordított, sajtó alatt vagyon Vátzon ezen Tzím alatt: *A' Romai Katolika Hit Tudományának azon Agazatiról, mellyekről vissza - vonások vagynak, ki tétele, mellyet ki adott volt Bossuet Jakab Benignus Kondomi Püspök, és a' Felséges Frantzia Korona - Hertzeg' néhai Tanítója.* Egy oldalon Magyar, a' másikon pedig Deák nyelven van ki nyomtatva. Az árra mind a' két nyelven 36 kr. lesz.

A' melly érdemes Uraknak tettik megszerzeni, jelenthetik magokat nem tsak Vátzon Mármrossi Gottlieb Antal Typographus Urnál, hanem O Budán, Kis István, Pesten Mosótzsi Institoris Gábor, Ketskeméten Meggyesi Mihály, Székes - Fejér - Várott Lang, és Baumeister József, Pétsen öregbik Weidinger, Nagy - Váradon Fábján, Nagy Györben Schatten József Compactor Uraknál neveiket subscribálhatják.

(Az ez előtt való Toldalék árkusunkban jelentettük, hogy ezt a' munkát Döme Károly Úr már magyarra fordította, 's nyomtatásban is ki botsátotta)